

Закон України**«Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу»**

Верховна Рада України від імені Українського народу,

беручи до уваги резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1096 (1996) від 27 червня 1996 року щодо ліквідації спадщини колишніх комуністичних тоталітарних режимів, № 1481 (2006) від 25 січня 2006 року щодо необхідності міжнародного засудження злочинів тоталітарних комуністичних режимів, резолюцію Парламентської Асамблеї ОБСЄ SC (09) 3 R від 29 червня – 3 липня 2009 року щодо неприпустимості звеличення тоталітарних режимів,

враховуючи, що Український народ зазнав величезних втрат у результаті вчинення злочинними комуністичним та націонал-соціалістичним (нацистським) тоталітарними режимами на території України злочинів геноциду, злочинів проти людяності, злочинів агресії, воєнних злочинів та інших порушень прав людини, наслідки яких дотепер остаточно не подолано,

беручи до уваги, що Український народ чинив опір іноземному пануванню та вів боротьбу за незалежність, наслідком якої стало відновлення української державності 24 серпня 1991 року,

визнаючи відповідальність демократичної, правової держави за відновлення історичної справедливості та вшанування пам'яті осіб, які боролися за незалежність України та жертв тоталітарних режимів,

прагнучи до порозуміння навколо складних питань минулого, консолідації суспільства навколо спільної історії, цінностей людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права і дотримання прав людини,

розуміючи рашизм як новий різновид тоталітарної ідеології та практик, які лежать в основі режиму, сформованого у державі-агресорі та ґрунтуються на традиціях російського шовінізму й імперіалізму, практиках комуністичного режиму СРСР та націонал-соціалізму (нацизму),

враховуючи, що у своїй збройній агресії проти України, яка розпочалась у лютому 2014 року, держава-агресор маніпулює інтерпретаціями історичних подій,

розуміючи, що однією зі складових російської збройної агресії є прагнення позбавити українців їхньої історичної пам'яті,

враховуючи підвищення інтересу суспільства до історії, а надто історії України ХХ століття;

приймає цей Закон, яким визначає мету, основні принципи, завдання, правову основу державної політики національної пам'яті Українського народу, а також основні напрями діяльності суб'єктів політики національної пам'яті.

Розділ I. Загальні положення.**Стаття 1.** Визначення термінів.

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) історична антиукраїнська пропаганда – поширення інформації про історію України, в тому числі викривленої, неповної, вирваної з контексту, недостовірної, з метою впливу на суспільну думку в Україні чи інших країнах задля заперечення права України та українців на існування, власну історію;

2) злочини проти Українського народу – геноциди, масові вбивства, катування, депортації та інші злочини проти людяності, воєнні злочини, переслідування з політичних, соціальних, класових, національних, релігійних та інших мотивів, інші злочини, вчинені проти Українського народу комуністичним та націонал-соціалістичним (нацистським) тоталітарними режимами, іншими політичними режимами, зокрема Голодомор 1932-1933 років, масові штучні голоди 1921-1923, 1946-1947 років, репресії комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, Голокост та нацистські переслідування, геноцид кримськотатарського народу, а також злочини, вчинені державою-агресором;

3) комеморативний захід – захід, що організовується органами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами, організаціями, їх посадовими особами, іншими особами або суб'єктами, і метою якого є вшанування історичних подій та/або осіб;

4) меморіальна дошка – пам'ятний знак, встановлений на нерухомих об'єктах культурної спадщини, інших спорудах або інших місцях пам'яті, із текстом, що розкриває зв'язок даного об'єкта або місця пам'яті з історичними подіями та/або особами;

5) місце пам'яті Українського народу (далі – місце пам'яті) – локалізована в просторі територія та розміщені (встановлені, споруджені) на ній об'єкти, що пов'язані з історією України і використовуються, у тому числі, для здійснення комеморативних заходів. Позначеннями місць пам'яті можуть бути пам'ятник, пам'ятний знак, меморіальна дошка;

6) національна пам'ять – збережена Українським народом сукупність знань, уявлень та ціннісних оцінок тих подій минулого, які справили вирішальний вплив на його історію, самоідентифікацію, державотворення та/або сприймаються в суспільстві як найбільш значущі;

7) державна політика національної пам'яті Українського народу (далі – політика національної пам'яті) – напрям державної політики, спрямований на створення правових, організаційних, економічних умов і гарантій відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу, дослідження та популяризації історії України;

8) російсько-українська війна – протистояння України російській збройній агресії, яка розпочалась у лютому 2014 року;

9) Український інститут національної пам'яті – центральний орган виконавчої влади, що реалізує політику національної пам'яті.

Стаття 2. Сфера дії Закону.

1. Цей Закон визначає основні правові засади формування та реалізації політики національної пам'яті.

2. Цей Закон регулює відносини, що виникають між суб'єктами владних повноважень, юридичними та фізичними особами, інститутами громадянського суспільства у процесі формування та реалізації політики національної пам'яті.

Стаття 3. Правова основа політики національної пам'яті.

1. Правову основу політики національної пам'яті становлять Конституція України, цей Закон та інші закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правові акти України, видані на виконання

Конституції та законів України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності у встановленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 4. Мета політики національної пам'яті.

1. Метою політики національної пам'яті є формування спільного розуміння минулого шляхом відновлення та збереження національної пам'яті, підтримки досліджень історії України та її популяризації задля зміцнення єдності Українського народу.

2. Політика національної пам'яті є складовою основ національної безпеки України, важливим чинником формування суспільного імунітету проти порушень прав людини.

Стаття 5. Основні принципи політики національної пам'яті.

1. Основними принципами політики національної пам'яті є:

- 1) верховенство права;
- 2) відкритість і прозорість ухвалення та виконання управлінських рішень;
- 3) рівність прав і недискримінаційність;
- 4) системність;
- 5) політична неупередженість;
- 6) науковість і дотримання історичної достовірності;
- 7) недопущення виправдання геноциду, інших злочинів проти людяності, агресії, воєнних злочинів, порушень прав людини;
- 8) визнання злочинності тоталітарних режимів, російської імперської політики та рашизму;
- 9) визнання тяглості боротьби за незалежність України;
- 10) свобода академічної дискусії та суспільного діалогу;
- 11) всебічна підтримка держави у здійсненні наукових досліджень з історії України, діяльності громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства з дослідження і популяризації історії України, проведення комеморативних заходів;
- 12) міжвідомча і міжсекторальна взаємодія у формуванні та реалізації політики національної пам'яті.

Стаття 6. Основні завдання політики національної пам'яті.

1. Основними завданнями політики національної пам'яті є:

- 1) забезпечення сталого суспільного діалогу щодо минулого України;
- 2) протидія історичній антиукраїнській пропаганді та подолання її наслідків;
- 3) сприяння збереженості та відкритому доступу до документів Національного архівного фонду, зокрема до архівної інформації репресивних органів;
- 4) вшанування, увічнення пам'яті та відновлення історичної справедливості щодо жертв злочинів проти Українського народу;
- 5) збереження пам'яті про історію українського державотворення, етапи боротьби за відновлення державності та поширення відповідної інформації в Україні та світі;

- б) увічнення пам'яті про:
 - визначні події в історії Українського народу;
 - осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, зокрема в російсько-українській війні, борців за незалежність України у ХХ столітті;
 - осіб, які здійснили героїчний вчинок, звершення в ім'я Батьківщини;
 - осіб, які здійснили вагомий внесок у розбудову Української держави, підтримання міжнародного миру і безпеки, зміцнення міжнародного авторитету України;
 - осіб, які зробили значний особистий внесок у захист політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвиток української науки, культури;
- 7) створення належних умов та сприяння науковим дослідженням з історії України, відновлення і збереження національної пам'яті;
- 8) популяризація історії України та культурної спадщини Українського народу;
- 9) створення, упорядкування і збереження місць пам'яті.

Розділ II. Формування та реалізація політики національної пам'яті.

Стаття 7. Основні напрями політики національної пам'яті.

1. Політика національної пам'яті здійснюється за напрямами:

- 1) здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті про визначних осіб та події в історії Українського народу;
- 2) планування, організації та проведення комеморативних заходів;
- 3) встановлення та відзначення державних та інших свят, пам'ятних днів і дат;
- 4) забезпечення пошуку, ведення обліку, облаштування, забезпечення збереження та утримання місць поховання жертв злочинів проти Українського народу, воєн, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, зокрема в російсько-українській війні;
- 5) популяризація історії України, у тому числі сприяння створенню інформаційного, культурного, освітнього та туристичного продуктів у сфері відновлення і збереження національної пам'яті;
- 6) організація всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності та поширення відповідної інформації в Україні та світі;
- 7) сприяння вивченню історії України у закладах освіти всіх рівнів;
- 8) сприяння зберіганню, накопиченню, реставрації та забезпечення доступу до архівних документів, зокрема архівної інформації репресивних органів;
- 9) організація записування та збереження усноісторичних свідчень;
- 10) організація міжнародного співробітництва у сфері національної пам'яті;
- 11) реабілітація та відновлення доброго імені жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років;
- 12) сприяння створенню музеїв та історико-культурних заповідників;
- 13) реалізація інших напрямів, визначених законодавством України у сфері національної пам'яті.

Стаття 8. Державна стратегія відновлення та збереження національної пам'яті.

Державну стратегію відновлення та збереження національної пам'яті (далі – Державна стратегія) та План заходів щодо її реалізації (далі – План заходів) затверджує Кабінет Міністрів України один раз на п'ять років за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті. Державна стратегія та План заходів розробляються відповідно до цього Закону в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 9. Увічнення пам'яті.

1. Основними формами увічнення пам'яті є:

створення, упорядкування та збереження місць пам'яті, у тому числі місць поховань, встановлення меморіальних споруд, меморіальних дощок, інших пам'ятних знаків;

створення мартирологів, поіменних книг пам'яті та інших меморіальних видань, баз даних, у тому числі електронних;

встановлення свят і пам'ятних дат;

проведення комеморативних заходів, присвячених подіям і особам, пам'ять про яких підлягає увічненню;

присвоєння географічним об'єктам, юридичним особам та об'єктам права власності, які за ними закріплені, об'єктам права власності, які належать фізичним особам імен осіб, назв подій, пам'ять про яких підлягає увічненню;

створення та поширення інформаційних і наукових матеріалів, творів мистецтва та літератури про події та осіб, пам'ять про яких підлягає увічненню; інші форми увічнення пам'яті.

Стаття 10. Місця пам'яті.

1. Місцями пам'яті є:

об'єкти культурної спадщини, у тому числі будівлі та споруди, комплекси, визначні місця, пов'язані з визначними подіями та особами в історії Українського народу;

місця почесних поховань;

місця поховань: жертв злочинів проти Українського народу; борців за незалежність України у ХХ столітті, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, зокрема в російсько-українській війні; осіб, які здійснили героїчний вчинок, звершення в ім'я Батьківщини; осіб, які зробили значний особистий внесок у захист політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвиток української державності, науки, культури; військові поховання;

меморіали, пам'ятники, меморіальні дошки, інші пам'ятні знаки, інші меморіальні об'єкти, що встановлені на увічнення пам'яті про події та осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

музеї;

історико-меморіальні та інші історико-культурні заповідники.

2. Загальнонаціональними місцями пам'яті, відвідування яких у встановленому порядку включається до Державного Протоколу та Церемоніалу

України є: Національний музей Голодомору-геноциду, Національний меморіал Героїв Небесної Сотні, Національне військове меморіальне кладовище, Український національний пантеон, Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр», Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили».

3. Місця пам'яті за наявності підстав і у порядку, визначеному Законом України «Про охорону культурної спадщини», можуть включатись до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

4. Державні органи та органи місцевого самоврядування несуть у межах компетенції відповідальність за збереження місць пам'яті.

5. При створенні нових та переоблаштуванні існуючих місць пам'яті державні органи та органи місцевого самоврядування враховують роз'яснення та рекомендації Українського інституту національної пам'яті.

6. Збереження та утримання місць пам'яті Українського народу, що розташовані на територіях інших держав, здійснюється згідно з міжнародними договорами України.

7. Пошук невідомих військових поховань, останків воїнів, загиблих у війнах, жертв злочинів проти Українського народу здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

8. Наруга над місцями пам'яті, їх руйнування або знищення тягне за собою відповідальність згідно із законом.

Стаття 11. Музеї та архіви у політиці національної пам'яті.

1. Музеї у своїй діяльності з формування експозицій, присвячених історії України, керуються цим Законом, іншими законодавчими актами України, Державною стратегією, а також рекомендаціями Українського інституту національної пам'яті.

2. Держава забезпечує відкритість архівної інформації, що стосується історії України, тяглості українського державотворення, злочинів проти Українського народу, зокрема архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років.

Розділ III. Повноваження суб'єктів політики національної пам'яті.

Стаття 12. Суб'єкти політики національної пам'яті.

1. Суб'єктами політики національної пам'яті є:

Верховна Рада України;

Президент України;

Кабінет Міністрів України;

центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування політики національної пам'яті;

Український інститут національної пам'яті;

інші центральні органи виконавчої влади;

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування;

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації; наукові установи, заклади освіти та культури, архівні установи;

громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства.

Стаття 13. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері національної пам'яті.

1. Кабінет Міністрів України:

- 1) забезпечує проведення політики національної пам'яті;
- 2) забезпечує розроблення та реалізацію загальнодержавних програм у сфері національної пам'яті;
- 3) визначає порядок формування та використання фондів для реалізації заходів у сфері національної пам'яті;
- 4) спрямовує і координує роботу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування політики національної пам'яті та Українського інституту національної пам'яті;
- 5) затверджує Державну стратегію та План заходів;
- 6) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Стаття 14. Повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування політики національної пам'яті.

1. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування політики національної пам'яті:

- 1) формує політику національної пам'яті;
- 2) погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 3) здійснює у межах повноважень нормативно-правове регулювання у сфері національної пам'яті;
- 4) погоджує Державну стратегію та План заходів та вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України;
- 5) бере відповідно до законодавства участь у підготовці проектів міжнародних договорів України, готує пропозиції щодо укладення і денонсації таких договорів, укладає міжнародні договори у сфері національної пам'яті;
- 6) сприяє розширенню міжнародного співробітництва України з іншими державами у сфері національної пам'яті;
- 7) сприяє науковим дослідженням з історії України;
- 8) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Стаття 15. Повноваження Українського інституту національної пам'яті.

1. Український інститут національної пам'яті:

- 1) реалізує політику національної пам'яті;
- 2) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування політики національної пам'яті;

3) у встановленому порядку погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

4) здійснює у межах повноважень нормативно-правове регулювання у сфері національної пам'яті;

5) здійснює у встановленому законодавством порядку міжнародне співробітництво у сфері національної пам'яті;

6) розробляє Державну стратегію та План заходів у встановленому законодавством порядку;

7) визначає перспективи та пріоритетні напрями розвитку у сфері національної пам'яті;

8) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, координацію діяльності органів виконавчої влади та взаємодію з органами місцевого самоврядування у сфері національної пам'яті;

9) збирає, узагальнює, оприлюднює та поширює в Україні та за кордоном інформацію про: факти та обставини здійснення злочинів проти Українського народу; історію українського державотворення; історію боротьби за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, зокрема подій російсько-української війни, у тому числі збирає, фіксує, зберігає та популяризує усноісторичні свідчення;

10) сприяє правоохоронним та іншим державним органам у здійсненні заходів щодо засудження злочинів проти Українського народу;

11) надає роз'яснення та рекомендації щодо реалізації норм Законів України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

12) забезпечує діяльність Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті як архівної установи, що здійснює збирання, ведення обліку, постійне зберігання, надання доступу та використання документів щодо роботи репресивних органів колишнього СРСР;

13) сприяє реалізації норм законодавства про перехідне правосуддя;

14) організовує та сприяє проведенню комеморативних та інших заходів, інформаційних кампаній з реалізації політики національної пам'яті;

15) сприяє виготовленню друкованої продукції, кіно- та відеопродукції, сценічному та іншому художньому втіленню образів історичного минулого, а також з питань національної пам'яті, в тому числі забезпечує підготовку наукових та науково-популярних видань щодо популяризації історії України, результатів наукових досліджень, монографій, збірників статей, наукових доповідей, їх розповсюдження на безоплатній основі;

16) сприяє формуванню музейних та бібліотечних фондів, що стосуються історії України, підготовці музейних експозицій та навчальних програм;

17) сприяє діяльності громадських об'єднань, зокрема, молодіжних, у сфері національної пам'яті;

18) ініціює встановлення премій, стипендій, інших заохочень за особливі досягнення у сфері відновлення та збереження національної пам'яті;

19) залучає закордонних українців та іноземців до збирання і вивчення матеріалів про історію України, реалізації спільних проєктів;

20) організовує проведення наукових досліджень у сфері національної пам'яті, сприяє оприлюдненню їх результатів, взаємодіє з науковими установами, закладами освіти та культури, архівними установами в Україні та за кордоном з метою обміну досвідом щодо проведення таких досліджень;

21) сприяє пошуку невідомих поховань, ексгумації та перепохованню останків, веденню обліку, облаштуванню, збереженню та утриманню місць поховань жертв злочинів проти Українського народу, учасників воєн, боротьби за незалежність України;

22) збирає, узагальнює та оприлюднює інформацію про злочини (репресивні заходи) російської імперської політики в Україні;

23) утворює Національну комісію з реабілітації, здійснює організаційно-технічне та фінансове забезпечення її діяльності;

24) утворює експертну комісію з метою надання фахових висновків з питань реалізації норм Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», зокрема щодо належності об'єктів до символіки російської імперської політики;

25) надає роз'яснення та рекомендації центральним органам виконавчої влади у сфері національної пам'яті;

26) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Стаття 16. Повноваження інших центральних органів виконавчої влади.

1. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки:

1) бере участь у розробленні проєкту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подає до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) бере участь у межах компетенції у реалізації Державної стратегії;

3) взаємодіє у встановленому порядку із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) сприяє реалізації політики національної пам'яті засобами, формами та методами громадянської та історичної галузей освіти;

5) забезпечує включення до стандартів освіти, типових освітніх програм, шкільних навчальних програм із предметів громадянської та історичної галузей освіти питань збереження національної пам'яті;

6) залучає Український інститут національної пам'яті до:

визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти;

розроблення Державних стандартів загальної середньої освіти та здійснення навчально-методичного забезпечення їх реалізації у рамках реалізації політики національної пам'яті;

проведення експертизи та апробації навчальної літератури для закладів загальної середньої освіти, визначення видів навчальної літератури, що підлягають експертизі та апробації, забезпечення підготовки і видання підручників, посібників, методичної літератури для закладів освіти, у тому числі схвалення їх видання для закладів загальної середньої освіти;

розроблення шкільних навчальних програм із предметів громадянської та історичної галузей освіти для учнів старшої школи;

7) у межах компетенції реалізує комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

8) здійснює інші повноваження, визначені законом.

2. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей таких осіб та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України:

1) бере участь у розробленні проєкту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подає до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції бере участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіє із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) бере участь у плануванні та здійснює заходи щодо гідного вшанування пам'яті ветеранів, організовує здійснення заходів щодо формування позитивного образу ветеранів, популяризації військової історії, а також у межах компетенції відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, міжнародних днів на державному рівні, пов'язаних із вшануванням ветеранів;

5) у межах компетенції здійснює заходи щодо пошуку, поховання та перепоховання, осіб, які загинули (померли) внаслідок безпосередньої участі в бойових діях під час захисту Батьківщини або виконання обов'язків військової служби на території України та інших держав, збереження та облаштування військових кладовищ, військових ділянок на цивільних кладовищах, військових братських та одиночних могил, створення меморіальних комплексів, встановлення намогильних споруд та пам'ятників, увічнення пам'яті тощо;

6) ініціює увічнення імен або псевдонімів Захисників і Захисниць України, борців за незалежність України у ХХ столітті, назв військових формувань у

назвах об'єктів топонімії населених пунктів, назвах юридичних осіб та об'єктів права власності, назвах географічних об'єктів;

7) у межах компетенції бере участь у залученні військовослужбовців і ветеранів до заходів у сфері національної пам'яті, підтримці проектів громадських об'єднань щодо збереження пам'яті про Захисників і Захисниць України, борців за незалежність України у ХХ столітті;

8) у межах компетенції реалізує комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

9) здійснює інші повноваження, визначені законом.

3. Міністерство оборони України:

1) бере участь у розробленні проекту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подає до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції бере участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіє із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) ініціює присвоєння об'єднанням, з'єднанням, військовим частинам, військовим навчальним закладам, установам, організаціям Збройних Сил України та об'єктам права власності, які за ними закріплені імен фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій з урахуванням рекомендацій Українського інституту національної пам'яті;

5) у межах компетенції реалізує комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

6) здійснює інші повноваження, визначені законом.

4. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері молодіжної політики:

1) бере участь у розробленні проекту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подає до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції бере участь у реалізації Державної стратегії;

3) взаємодіє у встановленому порядку із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) сприяє в межах компетенції реалізації у молодіжному середовищі заходів, спрямованих на відновлення та збереження національної пам'яті;

5) у межах компетенції реалізує комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

6) залучає Український інститут національної пам'яті до:

розроблення проєктів Національної молодіжної стратегії, державних цільових програм та методичного забезпечення їх виконання;

організації та проведення просвітницьких заходів, розроблення видань, методичних, інформаційно-просвітницьких матеріалів та рекомендацій для молодіжного середовища України з популяризації історії України, її визначних подій та осіб, традицій українського державотворення;

співпраці з молодіжними центрами, молодіжною інфраструктурою та молодіжними просторами щодо організації та проведення заходів, спрямованих на популяризацію історії України, її визначних подій та осіб, традицій українського державотворення;

7) здійснює інші повноваження, визначені законом.

5. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері:

1) бере участь у розробленні проєкту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подає до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції бере участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіє із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) у межах компетенції вживає заходів щодо обмеження на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що містить історичну антиукраїнську пропаганду, з території держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України;

5) у межах компетенції реалізує заходи щодо запобігання внутрішньому і зовнішньому культурно-інформаційним впливам, які підривають засади національної інформаційної безпеки чи перешкоджають реалізації політики національної пам'яті;

6) здійснює інші повноваження, визначені законом.

6. Центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони культурної спадщини:

1) беруть участь у розробленні проєкту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подають до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції беруть участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіють із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховують та використовують у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) у співпраці з Українським інститутом національної пам'яті із залученням відповідних фахівців сприяють створенню нових місць пам'яті, зокрема в населених пунктах, що постраждали від російської збройної агресії;

5) здійснюють інші повноваження, визначені законом.

7. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності:

1) бере участь у розробленні проєкту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подає до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції бере участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіє із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) у межах компетенції реалізує комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

5) залучає Український інститут національної пам'яті до:

розроблення проєктів державних цільових програм та методичного забезпечення їх виконання;

розроблення проєктів Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності, Державної цільової програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності;

6) здійснює інші повноваження, визначені законом.

8. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства:

1) бере участь у розробленні проєкту Державної стратегії та Плану заходів, у встановленому порядку подає до них пропозиції Українському інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції бере участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіє із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) у межах компетенції сприяє забезпеченню відкритості архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років;

5) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Стаття 17. Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування у сфері національної пам'яті.

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим:

1) затверджує програми Автономної Республіки Крим у сфері національної пам'яті;

2) присвоює юридичним особам, майно яких входить до складу майна, що належить Автономній Республіці Крим, та об'єктам права власності, які за ними закріплені імена фізичних осіб, ювілейні та святкові дати, назви і дати історичних подій з урахуванням рекомендацій Українського інституту національної пам'яті;

3) у межах компетенції бере участь у реалізації Державної стратегії;

4) у встановленому порядку взаємодіє із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховує та використовує у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

5) у межах компетенції реалізує комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі заходи з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

6) сприяє науковим та краєзнавчим дослідженням;

7) ініціює створення та в межах компетенції вживає заходів для збереження місць пам'яті;

8) здійснює інші повноваження, визначені законом.

2. Районні, обласні ради:

1) затверджують цільові програми у сфері національної пам'яті;

2) присвоюють юридичним особам, майно яких перебуває у спільній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, та об'єктам права власності, які за ними закріплені імена фізичних осіб, ювілейні та святкові дати, назви і дати історичних подій з урахуванням рекомендацій Українського інституту національної пам'яті;

3) у межах компетенції беруть участь у реалізації Державної стратегії;

4) у встановленому порядку взаємодіють із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховують та використовують у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

5) у межах компетенції реалізують комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

6) сприяють науковим та краєзнавчим дослідженням;

7) ініціюють створення та в межах компетенції вживають заходів для збереження місць пам'яті;

8) здійснюють інші повноваження, визначені законом.

3. Сільські, селищні, міські ради:

1) присвоюють юридичним особам, майно яких перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, та об'єктам права власності, які за ними закріплені імена фізичних осіб, ювілейні та святкові дати, назви і дати історичних подій з урахуванням рекомендацій Українського інституту національної пам'яті;

2) у межах компетенції беруть участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіють із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховують та використовують у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) у межах компетенції реалізують комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

5) сприяють науковим та краєзнавчим дослідженням;

б) ініціюють створення та в межах компетенції вживають заходів для збереження місць пам'яті;

7) здійснюють інші повноваження, визначені законом.

Стаття 18. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій у сфері національної пам'яті.

1. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські, районні, районні у містах державні адміністрації:

1) у межах компетенції беруть участь у реалізації Державної стратегії;

2) у встановленому порядку взаємодіють із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховують та використовують у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

3) у межах компетенції реалізують комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

4) сприяють науковим та краєзнавчим дослідженням;

5) ініціюють створення та в межах компетенції вживають заходів для збереження місць пам'яті;

б) сприяють забезпеченню збереженості архівних документів та відкритого доступу до них;

7) здійснюють інші повноваження, визначені законом.

Стаття 19. Участь наукових установ, закладів освіти та культури, архівних установ у реалізації політики національної пам'яті.

1. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування залучають наукові установи, заклади освіти та культури, архівні установи до реалізації політики національної пам'яті.

2. Наукові установи, заклади освіти та культури, архівні установи у межах компетенції:

1) у встановленому порядку можуть подавати пропозиції до проекту Державної стратегії, Плану заходів Українському інституту національної пам'яті;

2) беруть участь у реалізації Державної стратегії;

3) у встановленому порядку взаємодіють із Українським інститутом національної пам'яті з питань, що стосуються сфери національної пам'яті, зокрема, враховують та використовують у своїй роботі відповідні роз'яснення та рекомендації;

4) реалізують комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

5) проводять і сприяють проведенню наукових і краєзнавчих досліджень;

б) ініціюють створення та вживають заходів для збереження місць пам'яті;

7) здійснюють інші повноваження, визначені законом.

Стаття 20. Участь громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства у реалізації політики національної пам'яті.

1. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування залучають громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства до реалізації політики національної пам'яті.

2. Громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства у межах компетенції:

1) у встановленому порядку можуть подавати пропозиції до проєкту Державної стратегії, Плану заходів Українському інституту національної пам'яті;

2) беруть участь у реалізації Державної стратегії;

3) самостійно та спільно з іншими суб'єктами політики національної пам'яті організовують просвітницькі, наукові, культурно-мистецькі, інші заходи у сфері національної пам'яті;

4) реалізують комеморативні та інші заходи у сфері національної пам'яті, у тому числі з відзначення ювілейних, пам'ятних та історичних дат, увічнення пам'яті осіб, визначених статтею 6 цього Закону;

5) сприяють і беруть участь у наукових та краєзнавчих дослідженнях;

6) ініціюють створення та сприяють збереженню місць пам'яті;

7) здійснюють іншу діяльність у сфері національної пам'яті, яка не заборонена законодавством України.

3. Держава надає всебічну підтримку діяльності громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства у сфері національної пам'яті.

Розділ IV. Фінансове забезпечення політики національної пам'яті.

Стаття 21. Державна підтримка у сфері відновлення та збереження національної пам'яті.

1. Державна підтримка у сфері відновлення та збереження національної пам'яті ґрунтується на таких принципах:

1) пріоритетності реалізації заходів та проєктів, передбачених Державною стратегією та Планом заходів;

2) конкурсного відбору програм (проєктів);

3) ефективності використання залучених ресурсів;

4) неупередженого розподілу коштів державного бюджету.

2. Державна підтримка у сфері збереження національної пам'яті спрямовується на фінансування:

1) програм і проєктів, передбачених Планом заходів;

2) інших програм і проєктів, які визначені пріоритетними за рішенням Кабінету Міністрів України.

3. Фінансова підтримка для виконання програм (проєктів, заходів) у сфері національної пам'яті громадським об'єднанням та іншим інститутам громадянського суспільства надається на конкурсних засадах за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Конкурсний відбір таких програм (проєктів, заходів), що реалізуються за рахунок коштів державного бюджету, здійснюється Українським інститутом національної пам'яті у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 22. Механізми фінансування політики національної пам'яті.

1. Фінансове забезпечення політики національної пам'яті здійснюється відповідно до цього Закону, Бюджетного та Податкового кодексів України,

Закону України «Про Український культурний фонд», інших законодавчих актів України.

2. Механізмами фінансування політики національної пам'яті є:

- 1) видатки з Державного бюджету України та місцевих бюджетів;
- 2) державні цільові програми;
- 3) гранти Українського культурного фонду, підтримка за рахунок інших державних цільових фондів;
- 4) об'єднання на договірній основі фінансових ресурсів суб'єктів політики національної пам'яті, державних та приватних партнерів на принципах здійснення державно-приватного партнерства, міжнародних інституцій;
- 5) залучення коштів, що надходять до Державного бюджету України та місцевих бюджетів у рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;
- 6) залучення коштів з інших джерел, не заборонених законодавством, зокрема, за рахунок добровільних внесків фізичних та юридичних осіб.

Розділ V. Засади міжнародної співпраці у сфері відновлення та збереження національної пам'яті.

Стаття 23. Основні засади та принципи міжнародної співпраці у сфері відновлення та збереження національної пам'яті.

1. Україна розвиває міжнародну співпрацю задля досягнення мети та завдань політики національної пам'яті.

2. Держава підтримує діалог та співпрацю з іншими країнами на принципах взаємоповаги, довіри, вільного обміну науковою та іншою інформацією, свободи дискусії, у тому числі академічної, неприпустимості нав'язування іншим народам та державам власного бачення та оцінки історичних подій, а також взаємин на основі спільних міждержавних інтересів.

3. Держава сприяє взаємодії з міжнародними організаціями, закордонними науковими установами, музеями та архівами для обміну інформацією, проведення спільних наукових досліджень, організації комеморативних та інших заходів.

4. Україна здійснює заходи з підвищення обізнаності щодо історії України за кордоном, зокрема забезпечує організацію наукових, культурних, інформаційних та інших заходів, що сприяють взаєморозумінню та культурному обміну, популяризує в світі роль Українського народу в боротьбі проти тоталітаризму, відстоюванні прав та свобод людини, вживає заходів зі збереження місць пам'яті Українського народу за кордоном, сприяє поверненню до України важливих для історичної спадщини Українського народу об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, за потреби організовує перенесення праху видатних українців на Батьківщину.

5. Держава налагоджує співпрацю із організаціями закордонних українців у сфері відновлення та збереження національної пам'яті.

6. Держава вживає заходів щодо засудження на міжнародному рівні тоталітаризму та людиноненависницьких практик.

Розділ VI. Прикінцеві та перехідні положення.

1. Цей Закон набирає чинності з 1 січня року, наступного після року його прийняття.

2. Внести зміни до таких законів України:

1) У Законі України «Про центральні органи виконавчої влади»:

частину першу статті 16 після слова «бюро» доповнити словами «Український інститут національної пам'яті»;

частину другу статті 17 після абзацу п'ятого доповнити новим абзацом такого змісту:

«У разі якщо завданням центрального органу виконавчої влади є реалізація державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті, центральний орган виконавчої влади утворюється як Український інститут національної пам'яті.»

2) У Законі України «Про Український культурний фонд»:

частину першу статті 3 доповнити новим абзацом такого змісту:

«підтримка програм, проектів і заходів у сфері національної пам'яті.»

3) У Законі України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років»:

статтю 1 доповнити новою частиною третьою такого змісту:

«3. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу сприяє проведенню державних та громадських заходів, спрямованих на увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років, вшанування її ветеранів, учасників визвольного руху та жертв нацизму, а також надає роз'яснення та рекомендації щодо проблемних питань, пов'язаних із збереженням пам'яті та увічненням перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років.»

Статтю 4 викласти у такій редакції:

«Стаття 4. Місця пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років.

1. Місцями пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років визнаються військові кладовища, військові ділянки на кладовищах, військові братські та одинокі могили, намогильні споруди, розташовані на місцях поховань, місцях почесних поховань, пам'ятники, пам'ятні знаки, меморіальні дошки, будівлі, споруди, комплекси (ансамблі), їх частини, об'єкти монументального мистецтва, інші об'єкти, визначні місця, що увічнюють пам'ять про події Другої світової війни 1939-1945 років, її учасників та жертв.

2. Місця пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років перебувають під охороною держави та за наявності підстав, передбачених Законом України «Про охорону культурної спадщини», заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

3. Облік, запобігання руйнуванню або заподіянню шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідне використання, консервація, реставрація, ремонт, реабілітація, пристосування, музеєфікація місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами відповідно до повноважень, визначених законом. Фінансування заходів, визначених абзацом першим цієї частини, здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також з інших джерел, не заборонених законодавством.

4. Написи на пам'ятниках, пам'ятних знаках, інших об'єктах місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років виконуються державною мовою. Написи на пам'ятниках, пам'ятних знаках, інших об'єктах місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років, виконані державною мовою, можуть дублюватися іншими мовами, при цьому напис іншою мовою не може бути більшим за обсягом, розміром та шрифтом, ніж напис державною мовою. Написи, виконані іншою мовою, ніж державна, подаються з правого боку або вниз. Інформація для загального ознайомлення, а також інша інформація про місця пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років та їх окремі об'єкти подається та розміщується з урахуванням вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

5. На пам'ятниках, пам'ятних знаках, інших об'єктах місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років забороняється розміщення:

1) символіки комуністичного тоталітарного режиму, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму;

2) символіки російської імперської політики;

3) зображень георгіївської (гвардійської) стрічки, зображень або копій прапора Перемоги, бойових прапорів (знамен), емблем, іншої символіки радянських органів державної безпеки, репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років;

4) зображень державних нагород, інших відзнак СРСР, інших союзних або автономних радянських республік у складі СРСР або елементів таких державних нагород чи відзнак;

5) написів «Велика Вітчизняна війна» або похідних від них, дат початку та закінчення «Великої Вітчизняної війни»;

6) написів або зображень, пов'язаних із пропагандою комуністичного тоталітарного режиму, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму, російського нацистського тоталітарного режиму, пропагандою російської імперської політики;

7) назв населених пунктів колишнього СРСР, яким присвоєне звання «місто-герой», і які розташовані на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом;

8) назв населених пунктів, розташованих на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, яким присвоєне звання «місто військової слави».

6. Норми частин четвертої та п'ятої цієї статті не поширюються на місця пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років та їх окремі об'єкти, створені та/або споруджені до набрання чинності Законом України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу», які розташовані на місцях поховань, місцях почесного поховання на території кладовищ.

7. Наруга над місцями пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років, їх руйнування або знищення тягне за собою відповідальність згідно з законом.»

додати статтю 4-1 такого змісту:

«Стаття 4-1. Пошук, ексгумація та перепоховання останків осіб, загиблих унаслідок Другої світової війни 1939-1945 років.

1. Пошук невідомих поховань жертв Другої світової війни 1939-1945 років, непохованих останків осіб, загиблих унаслідок Другої світової війни 1939-1945 років, ексгумація та перепоховання останків осіб, загиблих унаслідок Другої світової війни 1939-1945 років, упорядкування місць їх поховань здійснюються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

2. Поховання учасників Другої світової війни 1939-1945 років, які відповідно до закону мають статус ветеранів війни, здійснюється відповідно до Закону України «Про поховання та похоронну справу» з урахування особливостей, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та цим Законом.».

4) У Законі України «Про охорону культурної спадщини»:

частину четверту статті 13 доповнити новим абзацом такого змісту:

написи на яких не приведені у відповідність до статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років»

частину другу статтю 15 викласти у такій редакції:

«2. Якщо пам'ятка, що була занесена до Реєстру, є символікою комуністичного тоталітарного режиму відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» або символікою російської імперської політики відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», або на ній містяться написи чи зображення, визначені частиною п'ятою статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років», така пам'ятка підлягає вилученню з Реєстру з урахуванням положень статті 15-1 цього Закону.».

Статтю 15-1 викласти у такій редакції:

«**Стаття 15-1.** Особливості вилучення з Реєстру об'єктів, які є символікою комуністичного тоталітарного режиму або символікою російської імперської політики, або на яких містяться написи чи зображення, визначені частиною п'ятою статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років»

1. За результатами розгляду питання щодо вилучення з Реєстру об'єкта, який є символікою комуністичного тоталітарного режиму відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» або символікою російської імперської політики відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» чи містить таку символіку, або на якому містяться написи чи зображення, визначені частиною п'ятою статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років», з урахуванням пропозицій органів місцевого самоврядування (у разі надання таких пропозицій), рекомендацій Українського інституту національної пам'яті та експертного висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини, приймається одне або кілька таких рішень:

- 1) про вилучення об'єкта з Реєстру;
- 2) про надання згоди на переміщення об'єкта в інше місце;
- 3) про надання згоди на демонтаж (вилучення) окремих елементів об'єкта, які є символікою комуністичного тоталітарного режиму або символікою російської імперської політики, або визначені частиною п'ятою статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років»;
- 4) про залишення в Реєстрі об'єкта, що становить виняткову мистецьку цінність;
- 5) про внесення змін до відомостей Реєстру в частині назви та/або виду пам'ятки (для пам'яток, назви яких містять символіку комуністичного тоталітарного режиму або символіку російської імперської політики).».

5) У Законі України «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій»:

частину першу статті 3 викласти у такій редакції:

«1. Імена фізичних осіб присвоюються з метою увічнення пам'яті про:

- 1) військовослужбовців, інших осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, зокрема в російсько-українській війні, і яким починаючи з 2014 року присвоєно звання Героя України з врученням ордена «Золота Зірка», або нагороджених орденом Богдана Хмельницького, орденом «За мужність»;
- 2) борців за незалежність України у ХХ столітті;
- 3) осіб, які здійснили героїчний вчинок, звершення в ім'я Батьківщини;
- 4) осіб, які здійснили вагомий внесок у розбудову Української держави, підтримання міжнародного миру і безпеки, зміцнення міжнародного авторитету України;
- 5) осіб, які зробили значний особистий внесок у захист політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвиток української науки, культури.».

Частину четверту статті 3 викласти у такій редакції:

«4. Ювілейні та святкові дати, назви і дати історичних подій присвоюються з метою:

- 1) зміцнення єдності Українського народу, формування у громадян України спільного розуміння минулого;
- 2) збереження пам'яті про традиції українського державотворення, етапи боротьби за відновлення державності;
- 3) вшанування, увічнення пам'яті та відновлення історичної справедливості щодо жертв злочинів проти Українського народу;
- 4) збереження та популяризації наукової та культурної спадщини Українського народу.».

6) У Законі України «Про поховання та похоронну справу»:

частину другу статті 33 викласти у такій редакції:

«На підставі міжнародних договорів Україна забезпечує спорудження і збереження намогильних споруд на могилах учасників та жертв Другої світової війни 1939-1945 років, борців за незалежність України у ХХ столітті, а також

військовослужбовців – учасників бойових дій, які загинули за межами території України.».

8) У Законі України «Про адміністративну процедуру»: частину другу статті 1 доповнити новим пунктом 8 такого змісту: «8) визнання осіб реабілітованими або потерпілими від репресій.».

У Законі України «Про національну безпеку України» частину третю статті 3 доповнити пунктом 4 такого змісту:

«4) відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу.».

9) У Законі України «Про культуру»:

Частину першу статті 4 доповнити новим абзацом такого змісту: «відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу».

10) У Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»: частину першу статті 3 доповнити новим абзацом такого змісту: «відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу».

11) У Законі України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні»: статтю 4 доповнити новою частиною та викласти у такій редакції:

«Стаття 4. Держава забезпечує умови для проведення досліджень та здійснення заходів з увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні на основі відповідної загальнодержавної програми, кошти на виконання якої щорічно передбачаються в Державному бюджеті України.

Український інститут національної пам'яті сприяє проведенню державних та громадських заходів, спрямованих на увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні, а також надає роз'яснення та рекомендації щодо проблемних питань, пов'язаних із такими заходами та практиками вшанування пам'яті жертв.».

12) У Законі України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»:

частину першу статті 9 викласти у такій редакції:

«Стаття 9. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу збирає, узагальнює та оприлюднює інформацію про факти та обставини здійснення репресій, про репресованих осіб та осіб, які потерпіли від репресій, надає роз'яснення та рекомендації щодо реалізації норм цього Закону, а також сприяє проведенню державних і громадських заходів, спрямованих на увічнення пам'яті жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років та засудженню цього режиму на загальнонаціональному та міжнародному рівнях.».

3. Органам місцевого самоврядування, військовим адміністраціям населеного пункту (населених пунктів), військово-цивільним адміністраціям населеного пункту (населених пунктів) у строк не більше одного року з дня набрання чинності цим Законом забезпечити у встановленому законодавством порядку приведення написів та зображень на пам'ятниках, пам'ятних знаках, інших об'єктах місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років у відповідність до вимог статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років».

У разі, якщо протягом строку, зазначеного у абзаці першому цього пункту, сільською, селищною, міською радою у встановленому порядку не прийнято рішення про приведення написів, які містяться на пам'ятнику, пам'ятному знаку, іншому об'єкті місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років, який знаходиться у публічному просторі, у відповідність до вимог статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років», таке рішення у формі розпорядження приймається відповідним сільським, селищним, міським головою (особою, яка відповідно до законодавства здійснює його повноваження) у тримісячний строк, що обчислюється з моменту закінчення строку, встановленого абзацом першим цього пункту.

У разі, якщо протягом строку, зазначеного у абзаці другому цього пункту, не здійснено приведення написів, які містяться на пам'ятнику, пам'ятному знаку, іншому об'єкті місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років, який знаходиться у публічному просторі, у відповідність до вимог статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років», приведення таких написів у відповідність здійснюється за розпорядженням голови відповідної обласної державної адміністрації (обласної військової адміністрації) (особи, яка відповідно до законодавства здійснює його повноваження). Голова обласної державної адміністрації (обласної військової адміністрації) (особа, яка відповідно до законодавства здійснює його повноваження) зобов'язаний прийняти таке розпорядження у тримісячний строк, який обчислюється з моменту закінчення строку, визначеного абзацом другим цього пункту.

Положення абзаців першого – третього цього пункту застосовуються у випадку, якщо пам'ятник, пам'ятний знак, інший об'єкт місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років не занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. У разі, якщо пам'ятник, пам'ятний знак, інший об'єкт місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, приведення написів у відповідність здійснюється з дотриманням процедур, передбачених законодавством про охорону культурної спадщини.

Приведення у відповідність до вимог статті 4 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» написів та зображень на пам'ятниках, пам'ятних знаках, інших об'єктах місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років, якщо такі пам'ятники, пам'ятні знаки, інші об'єкти місць пам'яті Другої світової війни 1939-1945 років знаходяться на території, яка на день набрання чинності цим Законом є тимчасово окупованою, здійснюється у порядку, визначеному абзацами першим – четвертим цього пункту, після завершення процесу деокупації відповідної території.

Примітка: під «публічним простором» у цьому пункті розуміються сквери, бульвари, вулиці, провулки, узвози, проїзди, проспекти, площі, майдани, набережні, мости, парки, автомобільні дороги, шляхи сполучення, інші території у межах населених пунктів або поза межами населених пунктів, а також адміністративні будівлі, торговельні та готельні будівлі, будівлі для публічних

виступів, інші будівлі і споруди, що є доступні для необмеженого або невизначеного кола осіб.

4. Кабінету Міністрів України протягом одного року з дня набранням чинності цим Законом:

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.